

Lapsen suojelu ja lapsen hyvä

ETENE seminaari
Heureka, Vantaa
16.8.2016

Tuleeko lapsi kuulluksi ja huomioiduksi lastensuojelussa?

Merike Helander
lakimies, lapsiasiavaltuutetun toimisto

Lapsen osallisuus

Osallisuus on oikeutta

- ilmaista mielipiteensä
 - tulla kuulluksi ja vakavasti otetuksi
 - osallistua päätöksentekoon
- itseään suoraan tai välillisesti koskevissa asioissa.

Lapsen osallisuus toteutuu lastensuojelussa, kun lasta **kuunnellaan, kuullaan ja huomioidaan** lapsen elämää koskevissa asioissa.

Lapsen osallisuus ihmisoikeutena

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 60/1991) 12 artikla

- oikeus ilmaista mielipiteensä ja
- oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuksi iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla

Lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä

Lapsen osallisuus perusoikeutena

Perustuslaki (731/1999) 6 § 3 mom

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

”Säännöksellä halutaan korostaa, että **lapsia tulee kohdella** sekä aikuisväestöön nähden **tasa-arvoisina**, periaatteessa yhtäläiset perusoikeudet omaavina ihmisinä että keskenään yhdenvertaisesti. Tämän ohella se osoittaa, että **jokaista lasta tulee kohdella yksilönä, ei pelkästään passiivisena toiminnan kohteena.**

Toisaalta lapset tarvitsevat vajaavaltaisina ja aikuisväestöä heikompana ryhmänä erityistä suojelua ja huolenpitoa. Säännös tarjoaakin perustan myös lasten tasa-arvoisen aseman aikuisväestöön nähden **turvaamaan tarvittavalle lasten positiiviselle erityiskohtelulle.**”

(HE 309/1993 vp)

Lapsen oikeus osallistua on lastensuojelulain (417/2007) keskeinen periaate

Lastensuojelun perustarkoitus on lapsen suojelu lapsen edun mukaisesti

- lapsen edun täysimääräinen toteutuminen edellyttää lapsen osallisuutta itseään koskevissa asioissa

LSL 4 § 2 mom 5 ja 6 kohta

Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

...

5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;

6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan;

....

Lapsen osallisuus lastensuojelulaissa

5 § Lapsen ja nuoren mielipide ja toivomukset

Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava **oikeus saada tietoa** häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja **mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä**. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on **kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin**.

Lapsen osallisuus lastensuojelulaissa

20 § Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen

Lapsen toivomukset ja mielipide selvitettävä aina lastensuojelua toteutettaessa

- hienovaraisesti ja aiheuttamatta haittaa lapsen ja läheisten välisille suhteille
- voidaan poiketa, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai olisi muutoin ilmeisen tarpeetonta
- selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö kirjattava lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin

Lapsen toivomukset ja mielipiteet otettava huomioon iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla.

12 vuotta täyttäneelle lapselle varattava tilaisuus tulla kuulluksi itseään koskevassa lastensuojeluasiassa (hallintolain 434/2003 34 §:n mukaisesti)

Lapsen mielipiteen selvittäminen

- Mielipiteen selvittäminen koskee koko sitä aikaa, kun lapsi on lastensuojelun toimenpiteiden kohteena
 - lastensuojelulain mukaisia päätöksiä tehtäessä sekä tosiasialliseen hoitoon ja huolenpitoon liittyvissä asioissa

"Kun olin osastolla, minulta kysyttiin, haluanko perheeseen, sanoin etten halua, mutta silti jouduin sinne."

- lapselle on varattava ja annettava aikaa
 - luottamuksellinen suhde ei synny itsestään ja saman tien → vaatii resursseja, joita edelleen liian vähän

"Kerran vuodessa tapaaminen on liian harvoin, mutta kerran päivässä liikaa."

Lapsen mielipiteen selvittäminen ja huomioiminen

- Mielipiteen selvittäminen ja sen huomioiminen ei tarkoita, että lapsella olisi päätösvalta tai että lapsen tulisi päättää
 - vastuu päätöksenteosta on aikuisella
 - mitä tärkeämmästä asiasta lapsen elämässä on kyse, sitä enemmän painoarvoa lapsen mielipiteelle tulee antaa punnittaessa eri vaihtoehtoja
 - lapselle on perusteltava myös miksi ja miltä osin hänen toiveitaan ja mielipidettään ei ole voitu noudattaa

”Täytyy tietää miksi täytyy vaihtaa paikkaa.”

Lapsen mielipiteen selvittäminen ja huomioiminen

”... Pitkään olen tiennyt, että päätökset tehdään lapsen edun mukaisesti ja aina se “lapsen edun mukainen” ei ole miellyttänyt, mutta sijoituspaikaltani ja sosiaalityöntekijältäni olisi jäänyt monet raivokohtaukset ja itkut näkemättä, jos päätökset oltaisiin perusteltu minulle vedenpitävästi, eikä näin: älä kyseenalaista!”

Lapsen mielipiteen selvittäminen

- lapselle annettava riittävästi tietoa mielipiteen muodostamiseksi
- oikeus myös kieltäytyä mielipiteen ilmaisemisesta

”Monesti kuulee kysyttävän, että kuinka toimia, kun huostaan otettu lapsi tai nuori ei halua nähdä biologisia vanhempiaan. Tämä kummastuttaa minua suuresti, kun samaan aikaan kuitenkin puhutaan paljon siitä, kuinka lapsia ja nuoria pitäisi kuulla asioissaan. Ehkäpä kuullaan, mutta ei kuunnella?”

Lapsen kuuleminen

21 § Lapsen puhevallan käyttö

Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää **huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella erikseen puhevaltaansa** itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

86 § Lapsen kuuleminen hallintotuomioistuimessa

Lasta **voidaan kuulla henkilökohtaisesti hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa**, jos lapsi sitä pyytää tai siihen suostuu.

...

Alle 12-vuotiasta lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti vain, jos kuuleminen on **välttämätöntä asian ratkaisemiseksi ja siitä ei arvioida aiheutuvan lapselle merkittävää haittaa....**

Lapsen kuuleminen hallinto-oikeuksissa

Lapsen muodollinen kuuleminen toteutuu

- hallinto-oikeuksissa pääsääntöisesti hyvin
 - 12 vuotta täyttäneet kuullaan yleensä aina kun lapsi haluaa
 - alle 12-vuotiaita kuullaan harvoin
 - suurimassa osassa päätöksistä lapsen mielipiteet tai kertomus eivät näy lainkaan
- sosiaalitoimessa vaihtelevasti
 - mahdollisesti selvitettyä mielipidettä ei kirjata tai kirjaus on suppea
 - alle kouluikäisten mielipide jää selvittämättä

Lapsen kuuleminen hallinto-oikeuksissa

- Lapsen mielipide päätöksiin välittyy aikuisten kertomuksen kautta
- Hallinto-oikeudet nojautuvat päätöksissään sosiaalitoimessa selvitettyyn mielipiteeseen, usein sosiaalitoimen kirjausten perusteella
- Lapset mielipiteineen jäävät näkymättömäksi päätöksenteossa – lapsi ei tiedä miten hänen mielipiteensä on vaikuttanut tai miksi sitä ei ole huomioitu

Lähteitä

Räty, Tapio: Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen, Edita 2015.

De Godzinsky, Virve-Maria: Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia no 267, 2014.

Vario P., Barckman J., Kiili J., Nikkanen M., Oranen M., Tervo J.: Suojele unelmia, vaali toivoa. Nuorten suositukset lastensuojelu ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2012:6

Pesäpuu ry ja Lastensuojelun keskusliitto: Uskomme sinuun, usko sinäkin, Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille, 2012.

Lapsiasiavaltuutettu viestii

Tilaa uutiskirje
uutiskirje.lapsiasia@sstviestinta.fi